

SKEPSIS^{RY}

30 vuotta kysymyksiä

YHTEISKUNTATIETEIDEN TOHTORI, tutkija Marjo Kolehmainen ja yhteiskuntatieteiden tohtori, terveystieteiden maisteri, tutkija Pia Vuolanto puhuivat maaliskuussa Sosiologipäivillä Tampereella aiheesta ”Feminisoitu ja maskulinisoitu tieto? Sukupuolistunut rajatyö, lääketieteellisen tiedon perinteet ja jännitteinen asiantuntijuus”. Esitys kuultiin työryhmässä ”Tietoyhteiskunnasta tietämättömyyden yhteiskunnaksi?” Heidän aiheensa piti alunperin olla ”sukupuolittunut rajanveto lääketieteen ja vaihtoehtolääketieteen välillä”, mutta he muuttivat sitä niin, että puhuivatkin laajemmin sukupuolistuneesta rajatyöstä: skeptikkoliikkeestä ja erityisesti Skeptikko-lehdestä.

Kolehmaisen ja Vuolannon alustus perustui keskeneräiseen artikkelikäsitkirjoitukseen, jota on tekemässä myös tutkijatohtori Ilkka Pietilä. Ensimmäisessä esityksessä saivat kyytiä skeptikot, joiden käsitys oikeasta tiedosta on luonnontieteellinen tieto, esimerkiksi fysiikka tai lääketiede. ”Monet yhteiskuntatieteet, kuten vaikkapa sosiologia, nimetään oikean tiedon kategoriaan.”

Sitten keskityttiin Skeptikko-lehden artikkeleihin viimeisen parinkymmenen vuoden ajalta. Työ on kesken, mutta tutkijoiden tarkoitus on analysoida kaikki lehden artikkelit, joissa käsitellään sukupuolta tavalla tai toisella tai joissa sukupuoli nousee keskustelun kohteeksi.

Alustavan analyysin perusteella on tutkijoiden mukaan jo nähtävillä toistuvia teemoja. Skeptikko-lehdessä on paljon artikkeleita, joissa nimenomaan naiset ovat huuhaan kuluttajia: lukevat horoskooppeja ja käyvät vaihtoehtohoidoissa, joita lehdessä kutsutaan ”uskomushoidoiksi”. Naistenlehtiä haukutaan huuhaan mainostajiksi. Sukupuolentutkimuksen tai silloisen naistutkimuksen asema kyseenalaistetaan. ”Sellainen ajatus toistuu, että sukupuolentutkimusta opiskelevat naiset ja tutkijat ovat naisia, jotka edelleen ovat huuhaan kuluttajia, eli sukupuolentutkimus ei silloin ole onnistunut tehtävässään.”

Tutkijat ovat identifioineet aineistosta teeman, jonka mukaan ”tutkija on mies ja skeptikko on mies”. Lähinnä 2000-luvun alkupuolen lehtiä läpi käyneelle Kolehmaiselle oli yllätys, kuinka niissä käytettiin sanaa ”tiedemies” todella usein. Esimerkiksi allekirjoittaneen tekemässä Nils Mustelinin haastattelussa (Skeptikko 2/2001) Mustelin vastaa kysymykseeni nuoruudestaan: ”Kodissamme oli paljon luonnontieteellisiä kirjoja ja upeita tähtitieteellisiä kuvateoksia. Luin innolla myös poikakirjoja, ja vähitellen huomasin, että oli myös tiedemiehiä, jotka pohtivat vakavasti mahdollisuuksia, kuinka avaruusmatkailua voitaisiin tulevaisuudessa toteuttaa.”

Tohtorit toteavat, että vastaavat ”tutkija on tiedemies” -kuvailut toistuvat lehdessä jatkuvasti. Esimerkiksi Skeptikossa 3/2001 Markku Myllykangas kirjoittaa, että lääketiede voi isällisesti luoda omaa kysyntäänsä. Tutkijoiden mukaan tässä taas toistuu tieteen maskuliini-

suus. ”Suorat ja epäsuorat sukupuoleen liittyvät ilmaisut tuottavat käsitystä niin tutkijoiden kuin skeptikoidenkin miessukupuolisuudesta.”

Miehisuus tai maskuliinisuus ei Skeptikoissa esiinny pelkästään positiivisessa valossa. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota Minna Suhosen juttuun lehdessä 1/2000, jossa ylilääkäriä, joka ei tuomitse kaalinlehtien käyttöä kivun lievitykseen, rangaistaan vääränlaisesta maskuliinisuudesta: häntä kutsutaan ironisesti ”herra ylilääkäriksi”. Myös termi ”poppamies” on mielenkiintoinen, siinäkin maskuliinisuus on esitetty negatiivisena terminä.

”Lehdessä jossain määrin toistuu maskulinistinen ja kolonialistinen edistysnarratiivi, johon liittyy se, että etnisiin tai seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvien miesten maskuliinisuutta pidetään usein liiallisena tai puutteellisena, eli jollakin tavalla vääränlaisena.”

Tutkijoiden mukaan Skeptikko-lehdissä toistuu myös naisten tiedon kyseenalaistaminen. Esimerkiksi Lena Huldénin tekstissä Skeptikossa 1/2000 ironisoidaan kansanperinnettä ja vanhojen naisten viisautta. Jutussa kerrotaan, että kansanperinteen mukaan hyvä lääke sairauksiin on kaltattu ja yrteillä täytetty koiranpentu, jonka paistinrasvasta tehdään salvaa. Jutun viesti on, että vuosisatojen kokemus ei ole relevantti argumentti yrttien käytön puolesta, mutta tutkijat löytävät siitä viestin, jonka mukaan naisten tietoon suhtaudutaan jutussa kielteisesti.

”Monet tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota naisten tiedon marginalisointiin, ja tässä aineistossa se on hyvinkin keskeistä.”

Tutkijoiden mukaan asennetta, että vaihtoehtolääketiede on feminiinistä ja biolääketiede maskuliinista ylläpidetään epäsuorasti sotametaforilla, eli puhutaan siitä, että sairauksia vastaan taistellaan tai hyökätään.

Tohtorit myöntävät, että naiset ovat tutkimusten mukaan vaihtoehtolääketieteen palvelujen suurimpia tuottajia ja kuluttajia. ”Ongelmallista on se, että samalla tuotetaan kuvaa, että naiset eivät ole itsenäisiä ajattelijoita vaan ovat joukkovaikutukselle alttiita.”

Yhteenvetona tutkijat toteavat, että kaiken kaikkiaan Skeptikko-lehdessä käytetään hyväksi ja tuotetaan sukupuolimääreitä ja sukupuolihierarkioita, joissa maskuliinisuus arvotetaan feminiinisyttä ylemmäs. ”Ajatus standardisoidusta tiedosta toistuu ja siitä, että tieto ja tiede voisivat olla jotenkin objektiivisia ja universaaleja.”

Voi pyhä yksinkertaisuus. Olen ollut Skeptikon päätoimittajana yli 17 vuotta, eikä minulla ole hajuakaan, mistä tutkijat kirjoittavat. Kun lukee Raamattua kuin piru, löytää sieltä minkä tahansa haluamansa ”totuuden”. Se voi näköjään löytyä myös Skeptikko-lehdistä. Kuinka tieteellistä tällainen kaivaminen on ja mitä järkeä siinä on? En uskalla vastata, jätän kysymyksen roikkumaan ilmaan.

RISTO K. JÄRVINEN